

Obzor

Čeští filmaři v exilu

Jiří Voráč: *Český film v exilu. Kapitoly z dějin po roce 1968.*

Brno : Nakladatelství Host 2004, 191 stran.

Kniha Jiřího Voráče o filmové tvorbě českých exilových filmařů po roce 1968 je svou faktografickou bází nepochybně záslužná práce. Autor se tomuto tématu věnuje soustavně již řadu let, zejména jeho přičiněním máme o českém filmovém exilu základní plošnou představu. Nejde přitom vůbec o snadné téma. Zahnuje silně heterogenní soubor filmových děl natočených celou řadou různých tvůrců v různých zemích světa a samozřejmě v různých produkčních podmínkách. Jediný jednotící rámec tak vlastně představuje všemi pojednávanými osobnostmi sdílená zkušenost exulanta.

Autor toto téma otevřel již v roce 1993 ve skriptech *Čeští a slovenští režiséři v exilu*, téma pak dále rozpracoval ve své disertační práci, z níž recenzovaná publikace vychází. Třebaže Jiří Voráč přistupuje k problematice exilové tvorby přes jednotlivé osobnosti, snaží se zejména v úvodních pasážích nahlédnout celé téma komplexněji a tu je na místě jeho vidění exilu artikulovat a trochu se nad ním pozastavit.

Autor je veden vůlí vtáhnout exilovou tvorbu do dějin české kinematografie, v předmluvě dokonce hovoří o „paralelním proudu národní kinematografie“. Inspiruje se přitom výzkumem české exilové literatury a přejímá literárněvědný koncept – absolutizuje autorskou pozici režiséra, jako by byl vypojen z produkčních rámců, jež filmové dílo zásadním způsobem odlišují od díla literárního. „Exilový modus produkce“ se tak ve Voráčově interpretaci jeví jako individuální tvůrčí akt vzniklý v emigrantských subkulturních „meziprostorech“ místního filmového průmyslu. Část exilové tvorby snad takto charakterizovat lze, ale univerzální klíč to v žádném případě není. Stane-li se emigrant v cílové zemi reprezentantem mainstreamu, tak se přece nepohybuje v nějaké „mezeře“. Snaha dostat na půdu českých luhů a hájů ze světa, co se dá, pronikla i do názvu celé práce. „Pojem český exilový film považujeme [...] za arbitrární konstrukci, jež zahrnuje tvorbu českých filmařů, kteří po sovětské okupaci odešli z vlasti,“ píše autor (s. 15). Na to nelze než odpovědět, že žádný český film v exilu nevznikl – dle více než sto let všeobecně respektované zásady, podle níž je provenience filmu dána proveniencí produkční společnosti (tedy nikoliv národností tvůrce, národnostním složením filmového štábu nebo členů produkční společnosti, tématem či jazykem díla, místem natáčení apod.). Tím nezanikají případné kulturní vazby ke staré vlasti ani se tím nedopouštíme nějakého vyobcování emigrantů z národní komunity. Jenom tím zachováváme základní pojmový řád, aby měl pojem „národní kinematografie“ vůbec nějaký smysl.

Práce Jiřího Voráče je tedy přínosná v rovině faktografické – jako kniha tvůrčích profilů českých filmařů v exilu. V problematizaci tématu exilu, filmové migrace a emigrace, ve zkoumání podmínek pro integraci do místního filmového průmyslu a rozdílů mezi národními kinematografiemi v otevřenosti vůči imigrantům je ovšem zdrženlivá a příliš závislá na literárněvědném přístupu.

I v a n K l i m e š